

Livet i Østerådal i ældre stenalder

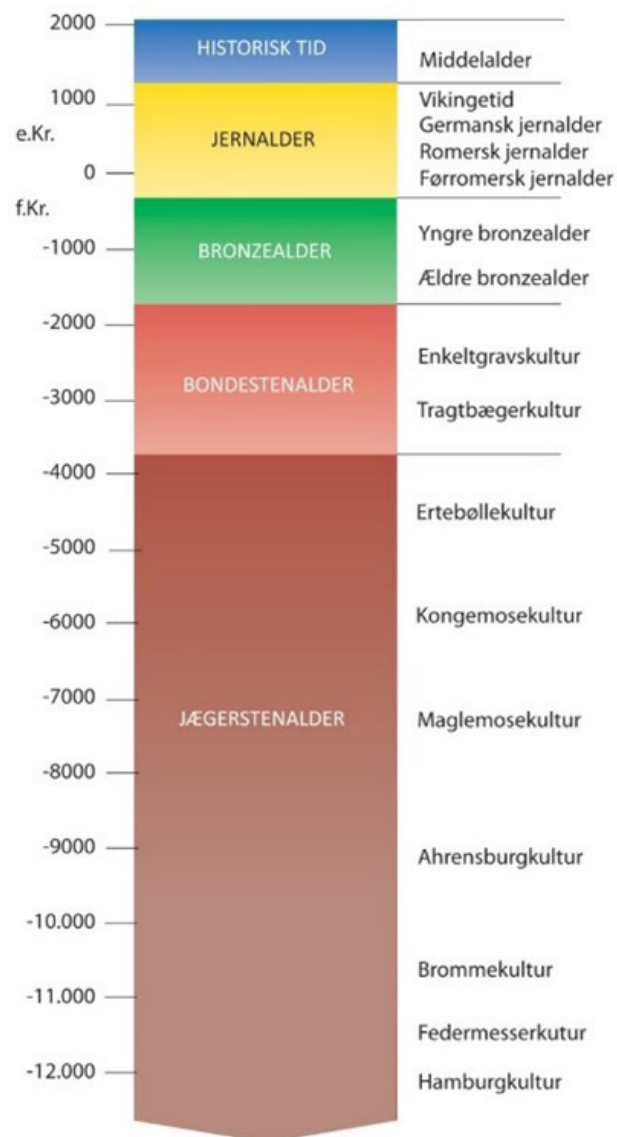
Arkæolog Peter Thomsen

Foto af udgravningssituation. Foto: Nordjyske Museer

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets arkæologiske udgravning vest for Svenstrup, i en mose i Østerådal. Udgravningen blev udført i perioden 14. maj 2024 til den 6. juni 2024 og resulterede blandt andet i udgravningen af resterne af en bosættelse fra maglemoseskulturen (ca. 8.900-6.400 f.Kr.) og bevarede træstager fra bondestenalderen (ca. 4.000- 2.000 f.Kr.).

Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med planlagt etablering af 150 KV kabler til elektrificering af jernbanen, foretog museet en arkæologisk forundersøgelse i februar 2024 samt en udgravning i maj-juni 2024. Der fremkom vest for Østeråen i det sydlige Svenstrup et tørvelag. Denne kulturhistoriske rapport omhandler resultaterne fra udgravningen.

Fig. 1. Bygherres afsætning af de to kabeltracéer markeret med rødt, museets udgravninger markeret med hvide polygoner, og selve det indstillede areal markeret med blå kant.

Illustration: Nordjske Museer

I løbet af forundersøgelsen blev det konstateret, at det var nødvendigt at indstille tørvelagene til egentlig arkæologisk udgravning. Dette blev bakket op af fundene af flere redskaber af flint, der berettede om menneskelig aktivitet i stenalderen.

Lokalområdet i oldtiden

Kabeltracéet ligger på kanten af Østerådal. Tidligere undersøgelser i området viser, at dalens sider har været attraktive for bebyggelse i flere perioder af forhistorien. Der er således fund fra både sten-, bronze-, og jernalder inden for få hundrede meter af arealet. I selve ådalen kendes flere fund fra stenalderen, bl.a. er der fundet redskaber og flintaffald fra grubekeramisk kultur (ca. 2.300-2.000 f.Kr.). I nærområdet findes mange gravhøje, hvor åen kan have indgået i den rituelle praksis omkring højene. Det ses ofte, at gravhøje anlægges i forbindelse med færdselsårer og overgangsteder.

Gennem tiden har Østeråen set anderledes ud. I ældre stenalder omkring Maglemosekulturen (ca. 8.900-6.400 f.Kr.), har ådalen været forholdsvis tør, men bar stadig præg af at være et vådområde, med dødishuller og Østeråen der bevæger sig gennem dalsænkningen. I midten af bondestenalderen (ca. 4.000- 2.000 f.Kr.), er havet steget, og arealet har stået i brakvand og dækket af rør. Gennem tiden er der dannet et tykt tørvelag i ådalen, i begyndelsen af middelalderen, og igen i moderne tid, har man gravet tør i mosen.

Alt dette sammen med resultaterne af udgravningen vidner om, at hele området siden ældre stenalder har været udnyttet af mennesker frem til i dag uden ophør.

Fig. 2. På kortet til venstre, er forundersøgelsens søgerender indsat med hvidepolygoner med røde kanter, hvor den blå kant illustrerer udgravningsfeltet, indsat på de høje målebordsblade kort.

På kortet til højre, ses det samme bare med de lave målebordsblade.

Illustration: Nordjyske Museer

Undersøgelsens resultater

Udgravningen bestod af to grøfter, som blev gravet ned igennem tørvelagene i ådalen langs Østerå. Tørvelagene og de genstande, som blev fundet deri, fortæller en historie om, hvordan mennesket har levet med og af åen og dens omgivelser igennem tiden.

Allerede fra starten af udgravningen kunne der ses spor efter den yngste aktivitet på stedet i form af en meget dyb grøft og tykke lag af opgravet sand, ler og tørv. Dette stammede til dels fra udretningen af Østerå og om-lægning af den, i forbindelse med anlæggelse af motorvej E45 i 1950'erne. Dernæst dukkede der spor op efter tørvegravning i slutningen af 1800-tallet eller begyndelsen af 1900-tallet. Tørvegravning foregik i Danmark især under og efter 1. verdenskrig. Senere naturvidenskabelige analyser i form af ^{14}C -dateringer viste at endnu en fase af tørvegravning blev udført i begyndelsen af middelalderen.

Flere lag af mere eller mindre nedbrudte tørvelag blev herefter registreret, indtil der fremkom et lerlag med resterne af en rørskov, som vidnede om, at åen enten har været meget bredere, eller at der havde været en sø på stedet. I toppen af dette lerlag blev fundet en række stammer på mellem 5 og 10 cm tykkelse. Det er ikke unormalt at finde stammer i moser og tørvelag, men disse stammer var specielle, da de alle var tilspidsede i den ene ende, mens den anden ende på flere af stammerne var brændt. Det vides ikke med sikkerhed, hvad de har været brugt til, men det er muligt, at de har indgået i en form for bro, eller en konstruktion til fiskeri. Flere af stammerne blev ^{14}C -dateret hvor det viste sig, at de stammede fra mellem 2.900 og 2.500 f.Kr, i sidste halvdel af bondestenalderen.

Det var desværre ikke muligt at komme ned til bunden af ådalen alle steder, da grundvandet gjorde jorden meget blød og ustabil. I kanten af udgravningen, hvor tørvelagene ikke var så tykke, blev der fundet et lag på overgangen til undergrunden, som indeholdte store mængder flint. Flinten bestod af redskaber i form af flækker, som kan fungerer som en form for flintkniv, pilespidser og skrabere. Dertil kom en stor mængde flintaffald, som stammede fra produktionen af flintredskaberne. Størstedelen af flinten kunne dateres til en magleosekulturen (ca. 8.900-6.400 f.Kr.) i jægerstenalderen. Stenalderjægerne har formentligt haft en form for boplads eller jagt/fiskestation på stedet.

En enkelt flintegenstand tyder dog på, at der har været mennesker på stedet meget tidligere. En pilespid fra Brommekulturen blev fundet under tørvet. Denne pilespid skal dateres tilbage til mellem 11.500 og 10.500 f.Kr, hvilket vil være et af de ældste fund ved Østerå.

Figur 3. Udsnit af tørvelagene i ådalen. De tilspidsede stammer blev fundet mellem det sorte og det grønne lag.
Foto: Nordjyske Museer

Figur 4. Dronebillede af de tilspidsede pæle. Pælene ligger ca. 3 m under overfladen.
Foto: Nordjyske Museer.

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen har givet et unikt indblik i udviklingen af tørveopbygningen i Østerådal og hvordan mennesket har levet med ådalen igennem de sidste mange tusinde år. Især fundet af de mange flintredskaber fra magle-mosekulturen og den ene brommespids har skubbet vores forståelse af, hvor længe mennesket har udnyttet ådalens muligheder. Dertil har fundet af de tilspidsede stager vist, at ådalen indeholder muligheden for unikke og velbevarede fund tilbage fra bondestenalderen, eller endda længere tilbage endnu.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.* Gyldendal

Udgravningsdata

Banedanmark AT-poster

- Nordjyske Museer jnr. 8178
- Udgravningsperiode: 14. maj til 6. juni 2024
- Fund & Fortidsminder: 120310 sb 387
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 23/13792
- Bygherre: Banedanmark
- Undersøgt areal: 186 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Karen Povlsen
 - Arkæolog Ane-Sophie Ankerstjerne Bech
 - Arkæolog Sanne Thoudal Laustsen
 - Arkæolog Peter Thomsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg